

CODESWITCHEN Kunnen wisselen tussen verschillende talen en culturen geeft veel voordelen, merkt *Bo Hanna*. Het heeft hem geleerd zich overal staande te houden.

Illustratie **Frann de Bruin**

Wisselgesprekken

Mijn naam is Bo Hanna, ik ben 25 jaar oud en zoon van Koptisch-Egyptische migranten. Toen ik vijf jaar was, verhuisde ons gezin voor een beter leven van Cairo naar Doeburg in Nederland.

Op dat moment veranderde mijn leven drastisch. Wilde ik me staande kunnen houden, zo leerde ik, dan moest ik sommige van onze gebruiken en gewoontes inruilen voor andere.

Neem de koekjes. Thuis werd me aangeleerd om beleefd te weigeren wanneer iemand me eten of drinken aanbood. De gedachte daarachter is dat je gastheer toch wel zal aandringen. Dan pas accepteer je.

Een onhandig gebruik in dit nieuwe land, ontdekte ik als kind algauw. Wilde je geen koekje? Dan ging de koektrommel weer dicht.

En toen ik in groep drie leerde schrijven, twijfelde ik vaak of ik aan de rechterkant of aan de linkerkant van het papier moest beginnen. Het gevolg was een gepikeerde juffrouw, die mijn vader erop wees dat het niet handig was dat ik twee

talen leerde schrijven, Nederlands en Arabisch. Niet alleen zat het haar inspanningen in de weg om mijn taalachterstand weg te werken, ook vond ze dat de focus moest liggen op het Nederlands. In dat land leefden we tenslotte.

„Jullie gaan toch niet terug naar Egypte”, zei ze een keer tegen mijn vader toen hij me kwam ophalen van school. Ik weet nog dat ik hem beduusd aankeek: eigenlijk wist ik niet in welk land ik thuishoorde. Was ik een Nederlander? Of was ik een Egyptenaar?

Een paar dagen later kwam mijn vader met een plan: ik mocht vaker naar de bibliotheek om boeken te lenen, zodat ik mijn klasgenoten kon bijbenen.

Maar thuis bleef de voertaal (Egyptisch-)Arabisch. Ook met mijn broers mocht ik geen Nederlands praten. „Arabisch is een wereldtaal - later zul je me dankbaar zijn”, zei mijn vader.

Vaak had ik het idee dat hij niet begreep dat zijn kinderen in een moeilijk parket zaten, zelf had hij niet de ervaring van opgroeiën tussen twee verschillende culturen. Hij wilde vooral dat ik zijn belevingswereld begreep: stel dat zijn kinderen niet

met onze familieleden zouden kunnen communiceren. Daarnaast raakte hij als migrant in maatschappelijke structuren verzeild die hij niet kende - hij had zijn kinderen nodig om hem wegwijs te maken.

Culturele contexten

Mettertijd verdween mijn taalachterstand. Voor Nederlands haalde ik hoge cijfers, mijn taalvaardigheid was groot. Intussen spreek ik vloeiend vijf talen. En ik heb leren codeswitchen. Codeswitching is het schakelen tussen verschillende talen en culturele contexten. Door van de ene naar de andere taal te gaan, onthult de spreker veel over zijn relatie met anderen: codeswitching gaat ook over sociale groepen en identiteit. Denk aan een Turkse Nederlander die in een gesprek met gezinsleden tussen Turks en Nederlands schakelt. Of een Belg die in Brussel wisselt tussen Frans en Nederlands. Maar ook bijvoorbeeld leraren en zorgverleners schakelen voortdurend tussen verschillende culturele contexten.

Mijn juf ging ondanks een taalbarrière het gesprek met mijn vader aan. Maar veel mensen gaan in onhandige situaties

het gesprek uit de weg, vooral wanneer ze de andere taal niet goed spreken. We zijn voor niets banger dan voor ongemak.

En ja, in de praktijk is het ook lastig om twee realiteiten met elkaar te rijmen.

In de loop van de tijd ontstond afstand tussen mijn vader en mij. De taalbarrière waar hij bang voor was, werd ondanks zijn inspanningen een feit. Nu ik ouder ben, begrijp ik zijn ongerustheid. Ik weet nu hoe pijnlijk een cultuur- en taalbarrière met je eigen familie is.

Er is niet altijd begrip voor de uitdagingen waarmee jongeren met een migratieachtergrond te maken hebben. We moeten kiezen - en expliciet uitspreken dat we loyaal zijn aan het land waarin we leven. Alsof we te hebbertig zijn als we gebruik willen maken van de tweede set vaardigheden die we hebben meegekregen. Alsof we ervoor kiezen een wedstrijd met andere spelregels te spelen.

Zelf heb ik opgroeiën ervaren als een gesprek met ruis. Ruis die vaak ontstond door verkeerde aannames. Leraren bijvoorbeeld vulden allerlei zaken in die ze niet begrepen. Als mijn broers en ik te laat kwamen op school was dat vast omdat

dat in onze cultuur normaal was. Of we namen vrouwelijke docenten niet serieus omdat dat ons thuis was geleerd.

Omgekeerd is er ook vanuit de eigen etnische gemeenschap sociale druk. Daar wordt gevonden dat mensen hun achtergrond verloochenen als ze anders over bepaalde zaken gaan denken. Ze zijn een bounty, verkaast of verraders. Tijdens zondagsschool en in de kerk werden dingen gezegd waarmee mijn broers en ik het pertinent oneens waren. Als je dan tegen bepaalde normen inging en er iets van zei, was het antwoord vaak: „Oh, dat hebben ze jullie zeker op school geleerd? Ben je nu een Nederlander?” Alsof je moest kiezen: of honderd procent geloven wat de Koptische gemeenschap dacht of Nederlander zijn. Je eigen balans vinden leek niet toegestaan.

Verwesterd

Afgelopen december maakte ik met mijn broer een reis naar Egypte, het geboorteland van mijn ouders. Ik was er sinds mijn twaalfde niet meer geweest. Een spannend moment: hoe verhoud ik me tot een land waar ik wortels heb maar niet ben opgegroeid?

Hoewel de tempels en piramides indruk op me maakten, waren het vooral de gesprekken met mijn familie en andere locals die me bezighielden. Zij zagen me als ‘de ander’, merkte ik. Ik was verwesterd, dat zag en hoorde je meteen.

Het is in zulke situaties moeilijk om als

individu gezien te worden. In plaats van een medeburger word je een indringer.

Een belangrijk moment was de ontmoeting met mijn tante. Als Koptische christen had zij moeite met de islam, de dominante religie in Egypte. „De islam werkt een machocultuur in de hand en daardoor komen we hier niet vooruit”, zei ze. „Zelfs vrouwen veroordelen me omdat ik geen hoofddoek draag.”

Ook haar Koptische buurman was geen fan van de islam. Europa, zei hij, was in verval door de komst van moslimmigranten.

Ik had moeite met hun manier van denken. Ik groeide op in een andere culturele context en heb andere ervaringen. In de westerse context zie ik er voor veel mensen uit als ‘de vijand’, een bebaarde, lichtgetinte, waarschijnlijk dus islamitische man.

Vaak zijn er angstige blikken wanneer ik in westerse steden de metro instap. Ook leidt mijn uiterlijk geregeld tot etnische profilering.

Een keer werd ik door twee marechaussees staande gehouden in de aankomsthal van Schiphol. Heel agressief, wapens bij de hand, vroegen ze om mijn identiteitsbewijs. Ze hadden, zeiden ze, op bewakingscamera’s gezien dat ik er al een tijdje stond - en ze vonden mijn houding verdacht. Maar ik stond daar omdat het vliegtuig waar ik op wachtte was vertraagd. Er stonden veel meer mensen te wachten, maar ze kwamen alleen naar mij toe.

In de westerse context zie ik er voor veel mensen uit als ‘de vijand’, een bebaarde, lichtgetinte, waarschijnlijk dus islamitische man

In Egypte kon ik mezelf dankzij codeswitching loskoppelen van de westerse context - en overschakelen naar de belevingswereld van mijn tante en haar buurman, om begrip voor hun standpunt op te brengen. Op dezelfde manier kan ik hier, door mijn ervaring als lichtgetinte man, begrip opbrengen voor de ervaringen van moslims.

Er zijn ook meer alledaagse voorbeelden van codeswitching. Bijvoorbeeld wanneer ik een hand leg op de schouder van mijn Iraaks-Nederlandse kapper, om hem nadrukkelijk te bedanken. Of wanneer ik tot verbazing van mijn vrienden drie keer dwingend om de rekening vraag bij een Libanees restaurant in Amsterdam. Dat doe ik omdat de eigenaar uit beleefdheid heeft gezegd dat ik niet hoeft te betalen, tijdens een praatje in het Arabisch. Ik begrijp de spelregels.

De samenleving wordt steeds diverser, het staat buiten kijf dat steeds meer mensen zullen moeten schakelen om hun omgeving te begrijpen. Het belang van codeswitching moet worden onderkend, kunnen codeswitchen blijkt een weelde in deze tijd.

Hoewel ik een valse start leek te hebben, is jaren later het tegenovergestelde waar gebleken: ik heb me staande leren houden tussen twee compleet verschillende belevingswerelden en een groot aanpassingsvermogen ontwikkeld. Ik ben niet snel ontdaan door cultuurverschillen, zelfs wanneer ze aan mijn kernwaarden raken. Ik heb geleerd dat codeswitching een vaardigheid is, wissel tussen culturen wanneer het mij uitkomt.

En mijn vader had een punt: Arabisch op mijn cv komt als journalist enorm van pas.